

Tisková zpráva

Občané o možnostech dosažení vzdělání – září 2018

- ⊙ Téměř tři čtvrtiny občanů mají za to, že každý v ČR může dosáhnout vzdělání, které odpovídá jeho schopnostem.
- ⊙ Od roku 2012 lze sledovat kontinuální růst v pozitivním hodnocení dostupnosti vzdělání pro každého, kdo má odpovídající schopnosti.
- ⊙ Za nejdůležitější faktory, které ovlivňují to, jakého vzdělání jednotlivci dosáhnou, česká veřejnost považuje píli či pracovitost, vlastní schopnosti a touhu po vzdělání. Naopak, že při získávání vzdělání hraje roli rasa či národnost a pohlaví, se domnívá již menšina obyvatel.
- ⊙ Hodnocení a pořadí těchto faktorů se v čase výrazně nemění.
- ⊙ Naprostá většina české veřejnosti podporuje vytváření speciálních typů škol v rámci povinné školní docházky. V případě praktických škol pro děti s lehkým mentálním postižením, speciálních škol pro děti se středně těžkým a těžkým mentálním postižením a základních škol s rozšířenou výukou, vyjádřily souhlas zhruba čtyři pětiny občanů.
- ⊙ Nejméně podpory získala víceletá gymnázia, s jejichž zřizováním souhlasí o málo více než tři pětiny občanů. Oproti roku 2016 se navíc jedná o osmi procentní pokles podílu těch, jež souhlasí s jejich vytvářením.

Zpracoval:

Tomáš Krajňák

Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.

Tel.: +420 286 840 129; E-mail: tomas.krajnak@soc.cas.cz

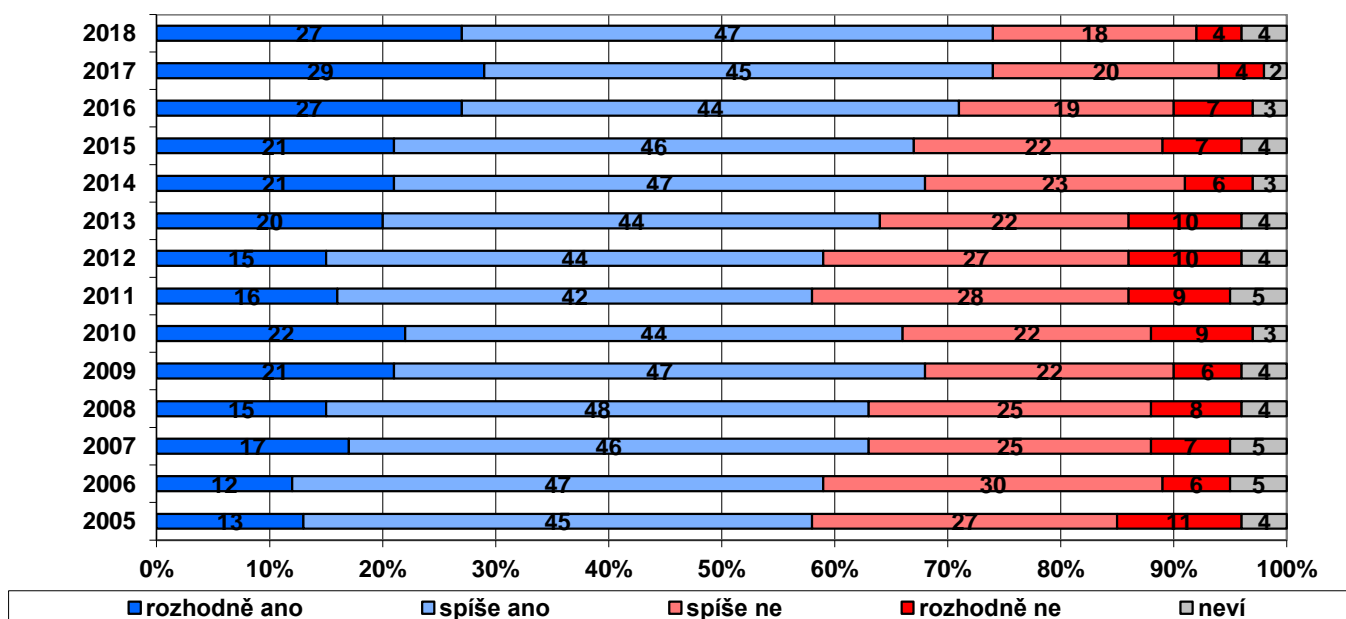

V rámci zářijového šetření CVVM položilo respondentům několik otázek týkajících se problematiky dostupnosti vzdělání. Výzkum kromě jiného zjišťoval, jak občané vnímají otevřenost vzdělávacího systému z hlediska možnosti získat vzdělání odpovídající individuálním schopnostem každého jedince, jaké faktory jsou či nejsou podle nich důležité pro možnost získat odpovídající vzdělání a názory české veřejnosti na vytváření speciálních škol v rámci devítileté povinné školní docházky.

U otázky, zda je v ČR každému umožněno dosáhnout vzdělání odpovídající jeho schopnostem, dlouhodobě převažuje mínění, že tomu tak je. Podle aktuálních výsledků, které zachycuje graf 1, je o tom přesvědčeno 74 % dotázaných, v tom 27 % „rozhodně“ a 47 % „spíše“. Naproti tomu opačný názor, že ne každý člověk může dosáhnout vzdělání podle svých schopností, zastává zhruba pětina (22 %) lidí, z toho 18 % si to myslí „spíše“ a 4 % „rozhodně“. Odpověď „nevím“ uvedla zbylá 4 % dotázaných.

Ve srovnání s předešlým šetřením ze září 2017 nedošlo k žádné statisticky významné změně v rozložení podílu odpovědí, což znamená, že aktuální šetření právě spolu s rokem 2017 představuje nejpozitivnější hodnocení možnosti dosažení vzdělání za celou dobu sledování, tj. od roku 2005 (podíl dotázaných, podle kterých není každému v ČR umožněno dosáhnout vzdělání odpovídajícímu jeho schopnostem je nejnižší, a naopak podíl těch, podle kterých může každý dosáhnout vzdělání odpovídající jeho schopnostem, je nejvyšší). Kontinuální nárůst souhlasu s tím, že každý může dosáhnout vzdělání, které odpovídá jeho schopnostem, lze pozorovat od roku 2011, resp. 2012, když souhlas vyjadřovaly pouze zhruba tři pětiny a nesouhlas necelé dvě pětiny dotazovaných.

Graf 1. Možnost dosažení vzdělání odpovídající schopnostem (v %)¹

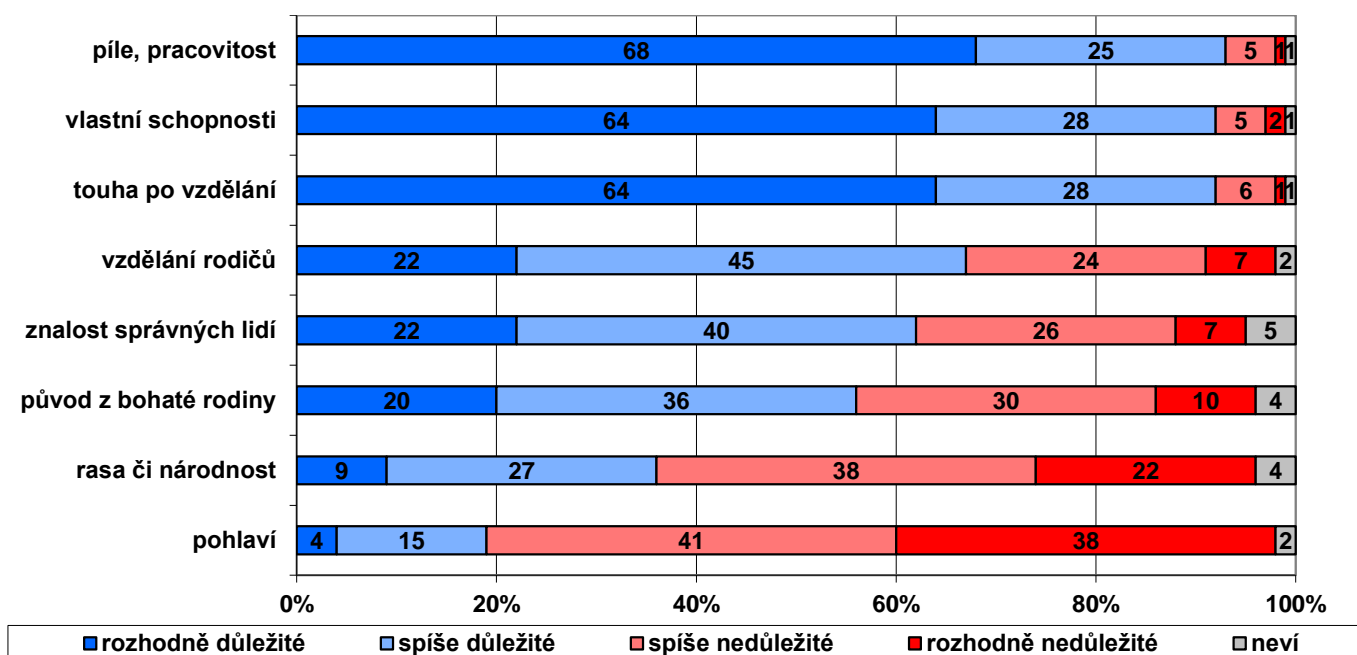
Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 8. – 20. 9. 2018, 1037 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Podrobnější analýza ukázala, že míra souhlasu/nesouhlasu s tvrzením, že každému člověku v ČR je umožněno získat vzdělání podle jeho schopností, se příliš neliší v závislosti na sociodemografických charakteristikách. Významný rozdíl byl zjištěn pouze v souvislosti se životní úrovní, když ti, kteří uvádějí dobrou životní úroveň své domácnosti, se častěji domnívají, že každému je umožněno dosáhnout vzdělání, jež odpovídá jeho schopnostem, naproti lidem, jež vidí svoji životní úroveň jako špatnou či „ani dobrou, ani špatnou“ a také z hlediska vzdělání, kdy s rostoucím vzděláním roste názor, že každému je umožněno dosáhnout vzdělání odpovídající jeho schopnostem.

Další otázka, která z pohledu veřejného mínění zkoumala důležitost některých faktorů pro dosažení vzdělání (viz graf 2), ukázala, že téměř všichni obyvatelé ČR připisují v tomto ohledu důležitost zejména píli a pracovitosti (93 %), schopnostem jednotlivce a touze po vzdělání (shodně 92 %). U zbylých faktorů již souhlas dotázaných nebyl tak jednoznačný. S tím, že důležitým faktorem je vzdělání rodičů, souhlasily zhruba dvě třetiny (67 %), se znalostí správných lidí zhruba tři pětiny (62 %) a původ z bohaté rodiny se zdál jako důležitý faktor stále více než polovině (56 %) dotázaných. Rasu či národnost vnímalo za důležitý faktor již pouhých 36 % dotázaných, ovšem jako nejméně významný faktor ze všech uvažovaných se ukázalo pohlaví, které za důležitý faktor považovala necelá pětina (19 %) dotázaných.

¹ Znění otázky: „Domníváte se, že každému v České republice je umožněno dosáhnout vzdělání, které odpovídá jeho schopnostem?“ Varianty odpovědí: rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne.

Graf 2. Faktory ovlivňující možnost dosažení vzdělání (v %)²

Pozn.: Položky jsou seřazeny sestupně podle součtu položek rozhodně + spíše důležité.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 8. – 20. 9. 2018, 1037 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Statistická analýza dat z letošního šetření ukázala, že žádná uvažovaná sociodemografická charakteristika zcela samostatně nevysvětluje rozložení faktorů. Vliv pohlaví se projevil pouze při uvažování faktoru píle, pracovitost, který muži častěji vidí jako nedůležitý, a také touhy po vzdělání, kterou ženy vidí častěji jako důležitou. Z hlediska věku považují vlastní schopnosti a píli, pracovitost častěji za důležité při získávání vzdělání lidé mezi 30–44 lety. Lidé se středním vzděláním bez maturity, resp. vyučení častěji přikládají důležitost faktorům, jako je pohlaví, správní známí či původ z bohaté rodiny, naopak lidé s vysokoškolským vzděláním častěji odmítají vliv původu z bohaté rodiny a zdůrazňují faktor píle, pracovitosti a touhy po vzdělání. Lidé, jež hodnotí životní úroveň své domácnosti jako dobrou, častěji považují za důležité vzdělání rodičů, přičemž častěji odmítají vliv rasy či národnosti a bohaté rodiny, které naopak lidé, kteří uvádějí špatnou životní úroveň své domácnosti, zase častěji vyzdvihují jako důležité faktory. Levicově orientovaní voliči přikládají častěji větší vliv pohlaví a bohaté rodině, a naopak častěji upozadují faktory, jako jsou vlastní schopnosti či touha po vzdělání.

Z tabulky 1 vidíme, že v porovnání s posledním srovnatelným šetřením z roku 2015 nedošlo k žádným výrazným statistickým změnám, pouze o 4 procentní body poklesl podíl těch, kdo přikládají důležitost vlastním schopnostem při získávání vzdělání. Z dlouhodobého hlediska (od roku 2005) si lze povšimnout postupného poklesu podílu těch, kteří považují vzdělání rodičů, znalost správných lidí či původ z bohaté rodiny za důležité faktory.

² Znění otázky: „Jak důležité jsou podle Vašeho názoru následující skutečnosti pro to, jakého člověk dosáhne vzdělání? a) Vzdělání rodičů, b) rasa či národnost, c) pohlaví, d) vlastní schopnosti, e) píle, pracovitost, f) to, zda člověk zná správné lidi, g) to zda člověk pochází z bohaté rodiny, h) touha po vzdělání“. Varianty odpovědí: rozhodně důležité, spíše důležité, spíše nedůležité, rozhodně nedůležité.

Tabulka 1. Důležitost/nedůležitost faktorů ovlivňující možnost dosažení vzdělání (časové srovnání v %)

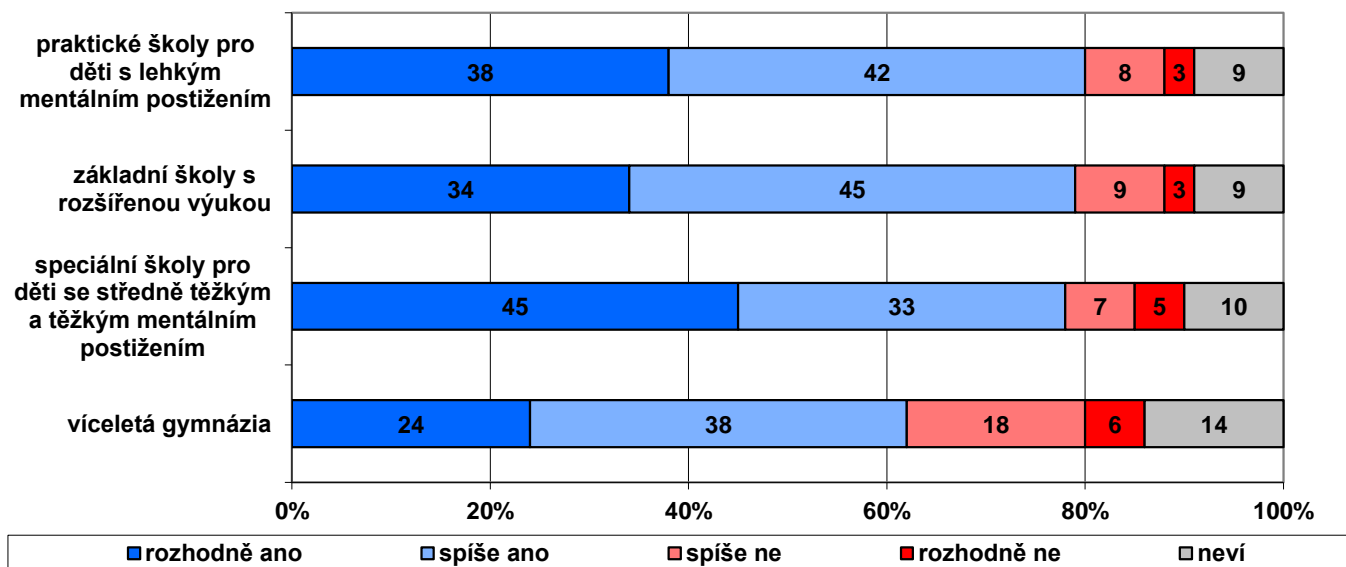
	2005	2007	2009	2012	2015	2018
píle, pracovitost	95/4	98/1	96/3	96/4	96/4	93/6
vlastní schopnosti	95/4	98/2	96/4	94/5	96/4	92/7
touha po vzdělání	-	-	-	91/8	93/6	92/7
vzdělání rodičů	75/23	77/23	70/30	72/27	68/31	67/31
znalost správných lidí	69/27	68/26	66/29	63/32	60/35	62/33
původ z bohaté rodiny	64/31	64/32	58/38	64/34	57/40	56/40
rasa či národnost	35/60	36/59	37/61	36/60	38/57	36/60
pohlaví	17/81	16/81	16/82	16/82	16/82	19/79

Pozn.: Hodnoty v tabulce jsou součtem odpovědí „rozhodně důležité“ a „spíše důležité“ a součtem odpovědí „rozhodně nedůležité“ a „spíše nedůležité“. Dopočet do 100 % u jednotlivých položek v každém roce tvoří odpověď „nevím“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 2005–2018.

Z výsledků odpovědí na otázku ohledně existence různých typů speciálních škol v rámci povinné školní docházky, jež zachycuje graf 3, vidíme, že ve všech případech poměrně jednoznačně převažuje souhlas nad nesouhlasem. Relativně nejmenší podporu šetření zaznamenalo v případě víceletých gymnázií, s nimiž souhlasily zhruba tři pětiny (62 %) dotázaných a nesouhlas vyjádřila téměř čtvrtina (24 %). U ostatních zkoumaných typů škol se podpora pohybuje prakticky shodně na úrovni čtyř pětín a nesouhlas představoval o málo více než desetinu, přičemž ve všech čtyřech případech asi desetina rovněž odpovídala, že neví. Konkrétně se základními školami s rozšířenou výukou souhlasí 79 % občanů, 12 % se staví proti, praktické školy pro děti s lehkým mentálním postižením podporuje 80 %, zatímco 11 % se k nim staví odmítavě a speciální školy pro děti se středně těžkým a těžkým mentálním postižením v šetření podpořilo 78 % dotázaných, naopak nesouhlas s nimi vyjádřilo 12 %.

Graf 3. Zřizování speciálních typů škol v rámci devítileté povinné školní docházky (v %)³

Pozn.: Položky jsou seřazeny sestupně podle součtu položek rozhodně + spíše ano.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 8. – 20. 9. 2018, 1037 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

³ Znění otázky: „Jste, či nejste pro vytváření následujících typů škol v rámci devítileté povinné školní docházky? a) Víceletá gymnázia, b) základní školy s rozšířenou výukou, c) praktické školy pro děti s lehkým mentálním postižením, d) speciální školy pro děti se středně těžkým a těžkým mentálním postižením.“ Varianty odpovědí: rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne.

Podrobnější analýza ukázala, že víceletým gymnáziím častěji vykazovali podporu voliči pravicově orientovaní a ti, jež hodnotí životní úroveň své domácnosti jako dobrou, naproti lidem, jež ji hodnotí jako špatnou. O jejich zřizování byli rozhodně přesvědčeni častěji lidé nad 60 let, přičemž tito lidé též častěji než ostatní věkové kategorie vyjadřovali rozhodný souhlas se zřizováním základních škol s rozšířenou výukou.

Tabulka 2. Souhlas/nesouhlas se zřizováním speciálních typů škol v rámci devítileté povinné školní docházky (časové srovnání v %)

	2014	2016	2018
praktické školy pro děti s lehkým mentálním postižením	79/11	78/14	80/11
základní školy s rozšířenou výukou	80/10	80/10	79/12
speciální školy pro děti se středně těžkým a těžkým mentálním postižením	78/10	79/12	78/12
víceletá gymnázia	67/22	70/18	62/24

Pozn.: Hodnoty v tabulce jsou součtem odpovědí „rozhodně ano“ a „spíše ano“ a součtem odpovědí „rozhodně ne“ a „spíše ne“. Dopočet do 100 % u jednotlivých položek v každém roce tvoří odpověď „nevím“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost 2014–2018.

Daná otázka byla poprvé položena v roce 2014 a je pokládána jednou za dva roky. Data za dostupná tři šetření ukazují (viz tabulku 2), že rozdíly mezi lety jsou v řádu jednotek procent a většinou nejsou statisticky významné. Pouze u mínění o víceletých gymnáziích sledujeme mezi lety 2016 a 2018 statisticky významnou změnu, když poklesl (o 8 procentních bodů) podíl těch, kteří souhlasí se zřizováním tohoto typu školy, a naopak vzrostl (o 6 procentních bodů) podíl těch, kteří nesouhlasí se zřizováním tohoto typu školy v rámci povinné devítileté školní docházky.

Technické parametry výzkumu

<i>Výzkum:</i>	<i>Naše společnost, v18-09</i>
<i>Realizátor:</i>	<i>Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Projekt:</i>	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i.</i>
<i>Termín terénního šetření:</i>	<i>8. - 20. 9. 2018</i>
<i>Výběr respondentů:</i>	<i>Kvótní výběr</i>
<i>Kvóty:</i>	<i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
<i>Zdroj dat pro kvótní výběr:</i>	<i>Český statistický úřad</i>
<i>Reprezentativita:</i>	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
<i>Počet dotázaných:</i>	<i>1037</i>
<i>Počet tazatelů:</i>	<i>239</i>
<i>Metoda sběru dat:</i>	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem - kombinace dotazování CAPI a PAPI</i>
<i>Výzkumný nástroj:</i>	<i>Standardizovaný dotazník</i>
<i>Otázky:</i>	<i>OR.133, OR.134, OR.271</i>
<i>Kód zprávy:</i>	<i>or181017</i>
<i>Zveřejněno dne:</i>	<i>17. října 2018</i>
<i>Zpracoval:</i>	<i>Tomáš Krajiňák</i>

Slovníček pojmů:

Kvótní výběr – napodobuje strukturu základního souboru (u nás je to obyvatelstvo České republiky starší 15 let) pomocí nastavení velikosti vybraných parametrů, tzv. kvót. Jinými slovy kvótní výběr je založen na stejném procentuálním zastoupení vybraných vlastností. Pro tvorbu kvót používáme údaje z Českého statistického úřadu. V našich výzkumech jsou stanoveny kvóty na pohlaví, věk, vzdělání, region a velikost obce. Vzorek je tedy vybrán tak, aby procentuální podíl např. mužů a žen ve vzorku odpovídal procentuálnímu podílu mužů a žen v každém kraji ČR. Podobně je zachován procentuální podíl obyvatel jednotlivých krajů ČR, občanů různých věkových kategorií, lidí s různým stupněm dosaženého vzdělání a z různých velkých obcí.

Reprezentativní výběr je takový výběr z celé populace, z jehož vlastností se dá platně usuzovat na vlastnosti celé populace. V našem případě to tedy znamená, že respondenti jsou vybráni tak, abychom zjištěné údaje mohli zobecnit na obyvatele České republiky starší 15 let.

Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) je výzkumným oddělením Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Jeho historie sahá do roku 1946, kdy jako součást Ministerstva informací začal fungovat Československý ústav pro výzkum veřejného mínění. Současné Centrum vzniklo v roce 2001 převedením svého předchůdce (IVVM) z Českého statistického úřadu do Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.. Včlenění do vědecké instituce zaručuje kvalitní odborné zázemí a kredit pracoviště; jako součást akademického prostředí musí CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., splňovat veškeré nároky a dosahovat tak té nejvyšší odborné úrovně. Hlavní náplní práce oddělení je výzkumný projekt Naše společnost, v jehož rámci je prováděno deset šetření ročně. Jedná se o průzkum veřejného mínění na reprezentativním vzorku české populace od 15 let, kterého se vždy účastní přibližně 1000 respondentů. Omnibusová podoba dotazníku umožňuje pokrýt velkou šíři námětů, a do šetření jsou proto pravidelně řazena politická, ekonomická i další obecně společenská témata. Jsou využívány jak opakované otázky, které umožňují sledovat vývoj zkoumaných jevů, tak náměty nové, reagující na aktuální dění. Díky dlouhodobému a kontinuálnímu charakteru je tento vědecký projekt zkoumání veřejného mínění v České republice ojedinělý. |